

УДК 378.6: 64:027.7/8 (430)

Кропочева Наталія Миколаївна

Науковий співробітник відділу науково-освітніх інформаційних ресурсів

Державна науково-педагогічна бібліотека України імені В. О. Сухомлинського, Київ, Україна.

veritas59@i.ua

ORCID: 0000-0002-7025-8272

ІНФОРМАЦІЙНО-БІБЛІОТЕЧНІ РЕСУРСИ З ПИТАНЬ ПЕДАГОГІКИ ТА ОСВІТИ (ЗА МАТЕРІАЛАМИ САЙТІВ БІБЛІОТЕК УНІВЕРСИТЕТІВ НІМЕЧЧИНИ)

Анотація. Представлено результати інформаційного огляду матеріалів сайтів бібліотек університетів Німеччини. Сформовано вибірку із одинадцяти бібліотек, критеріями добору до якої слугували наступні показники: універсальність комплектування фонду; наявність в структурі інформаційних ресурсів зібрань рідкісних, рукописних та старовинних друкованих видань; участь в мережі бібліотечних установ, розташованих в студентських містечках (кампусах), фонди бібліотек укомплектовано документами вузького спеціалізованого напрямлення. Висвітлено практичні проблеми створення інформаційно-бібліотечних ресурсів з питань освіти та педагогіки; описано визначальні складові змістового наповнення та композиційного оформлення сайтів зазначених бібліотек. Виявлено та узагальнено напрями формування ресурсів досліджуваного сегмента бібліотек університетів з одноконтурною та двоконтурною структурою. В університетах першого типу бібліотеками здійснюються функції центральної і периферійної бібліотечної структури, як правило, інформаційно-бібліотечні ресурси з питань педагогіки і освіти експортуються з OPAC (Online public access catalog) і KVK (Karlsruher Virtuelle Katalog). В університетах з двоконтурною структурою бібліотек на сайті представлено ресурси освітнього і педагогічного призначення, у відділеннях бібліотек відображено ресурси спеціалізованого спрямування. Наведено якісні характеристики порталів освітньої та педагогічної проблематики, розміщені на основі інформаційної системи DBIS. Розкрито особливості сформованих інформаційних ресурсів на основі різномірних інформаційних джерел, відповідно до потреб користувачів, мінімізуючи інформаційне перевантаження необов'язковими («зайвими») інформаційними потоками. Висвітлено напрями формування контенту, перспективи розвитку порталу «Pädagogik».

Ключові слова: бібліотека університету; Німеччина; бібліотечна мережа; фонди; інформаційно-бібліотечні ресурси з питань освіти і педагогіки

Постановка проблеми. Стрімке зростання попиту користувачів на інформаційні ресурси, в яких згенерована інформація з різних галузевих, тематичних джерел мала б для користувача релевантний його запиту характер та надавала б рівний доступ до необхідних інформаційних ресурсів, за умови мінімізації часових витрат на її пошук, стає однією із найбільш значущих та актуальних проблем в умовах стрімкого росту та появи нових інформаційних, комп'ютерних засобів кумуляції та відтворення даних про джерела наукової інформації. Створення, збереження та використання наукової інформації потребує постійного удосконалення програмного забезпечення, що уможлиблювало б віртуальне об'єднання інформаційних ресурсів бібліотек різних типів і видів для формування єдиного якісного інформаційного простору з можливістю розподіленого пошуку залежно від потреб користувачів та необхідності одночасного виконання значної кількості запитів.

Розгорнутий аналіз концептуальних засад розвитку бібліотечних установ України ми знаходимо в окремих розвідках фахівців, низці фундаментальних досліджень науковців, у розробленні науково-методичних організаційних та управлінських документів, що супроводжують та формують подальші вектори розвитку та діяльності освітянських бібліотек різних типів і видів.

В зазначеному контексті слід розглянути і охарактеризувати найбільш поширені в практичній діяльності напрями розвитку бібліотек країн Європейського Союзу, що сприймається нами як об'єктивна необхідність виявлення та узагальнення особливостей їхнього розвитку в умовах цифрової трансформації соціальної та суспільної сфери. Бібліотека, яка а рїогї сприймається як найбільш консервативний суспільний інститут, що асинхронно впроваджує нові форми і способи взаємодії, орієнтуючись на традиційні, усталені й перевірені часом методи зберігання, відтворення інформаційно-документальних масивів інформації. В частині запровадження автоматизованого бібліотечного виробництва, комплектування необхідними книгами, періодичними виданнями та іншими видами документів стверджувалася необхідність вирішення зазначеної проблеми в зв'язку зі збільшенням кількісного та типовидового документального потоку. Відмітимо, що зазначена проблема стала актуальною і для бібліотек у США, Великій Британії, Франції, Німеччині, вирішення якої для універсальних та наукових бібліотек фахівці вважали у розвитку координації та кооперації в галузі комплектування та збереження фондів, каталогізації електронних ресурсів, використання міжбібліотечного абонементу через створення консорціумів і мереж [1].

Мета розвідки. Визначення завдань, окреслених у назві статті, передбачає наступні кроки у їх вирішенні, що скеровуватимуть змістові лінії виробленню й застосуванню таких пошукових та аналітичних методів:

- пошук та визначення загальних тенденцій у створенні електронних освітніх ресурсів бібліотек структурними підрозділами університетів Федеративної Республіки Німеччини;
- виявлення напрямів та джерел їх формування, враховуючи, за замовчуванням, що практично всі бібліотечні інституції знаходяться в складі бібліотечних асоціацій, об'єднань зонального, регіонального, інституційного рівнів;
- простежити особливості (якщо такі будуть знайдені) у генерації електронних ресурсів та рівнів доступу до контенту користувачів;
- встановлення та розроблення загальної схеми бібліотек університетів Федеральних земель (Universitätsbibliotheken), в системі яких продукуються та інтегруються електронні ресурси освітньої та педагогічної тематики.

Аналіз попередніх досліджень і публікацій. Зазначений структурний блок нашої розвідки сформований з двох взаємодоповнюваних груп досліджень. Перший – розвідки, студії українських дослідників, в яких представлено стан вивчення питання про розвиток і становлення бібліотечно-інформаційних ресурсів бібліотек різноманітного різного тематичного направлення. Другу – формують публікації німецьких дослідників, фахівців бібліотечної справи. Зазначимо, що аналогічної тематиці нашої розвідки публікації в у вітчизняному інформаційному дискурсі відсутні, не враховуючи, звичайно, дисертаційні дослідження вітчизняних дослідників останнього десятиліття, оскільки в структурному блоці: «Стан розроблення проблеми та джерельна база дослідження» наявність зарубіжних публікацій є імперативною нормою.

Серед вітчизняних бібліотекознавців виокремимо оглядові статті Л. Дем'янюк щодо здійснення науково-інформаційної діяльності науковими бібліотеками Німеччини, де, окрім пріоритетних напрямів статті, розглянуто організацію інтегрованих електронних інформаційних ресурсів бібліотечної тематики. В статті Н. Малолєтової розглянуто досвід перебування в окремих бібліотеках Німеччини й підсумки порівняльно-зіставного характеру щодо принципів їхньої діяльності [2; 3].

Огляд основних напрямів інформаційного забезпечення навчального та наукового процесів у закладах вищої освіти став основним відправним пунктом наукової розвідки

О. Вербіцької, визначивши перспективні вектори застосування найбільш вдалих, на думку автора, практик у університетській бібліотеці Нижньої Саксонії [4].

Розуміння системи організації бібліотечної справи, навіть на етапі ознайомлення із загальними принципами і засадами її функціонування, натикається на серйозне опрацювання й опанування особливостей історичного розвитку в контексті соціальних ті культурно-освітніх реалій політичного розділення Німеччини, що з кінця 1990-х років після об'єднання в єдину Федеративну державу Німеччину, відобразилося на формуванні єдиного для всіх Федеральних Земель підходу до розвитку Німецької бібліотечної системи у всьому розмаїтті типів і видів бібліотек державного, регіонального, спеціалізованого призначення, найбільш повно і ґрунтовно висвітлено Ю. Зефельдтом і Л. Сіре та репрезентованого Goethe-Institut в Україні. Зокрема, в історичній ретроспективі простежено етапи становлення бібліотеки як соціального інституту в умовах трансформації та постійного розвитку інформаційних та комп'ютерних технологій. Характеризуючи різні типи й види бібліотек, авторами розглянуто історичний розвиток університетських бібліотек Фрайбурга, Гейдельберга, Єни, Тюбінгена, а також державної та університетської бібліотек Гамбурга, Кельнської університетської й міської бібліотек, надаючи статистичні відомості про фонди зазначених бібліотек, розвиток електронних ресурсів, зокрема, відкриття порталів VASCODA, KOPAL для довгострокового архівування і збереження культурної спадщини, створення віртуальних спеціальних бібліотек. [5, с. 79].

В публікації німецького дослідника Л. Геллера висвітлено певні аспекти діяльності наукових бібліотек Німеччини з акцентом на створенні веб-блогів в німецькомовній соціальній мережі StudiVZ, розміщуючи на сторінці бібліотеки лекційні матеріали та відеозаписи [6].

В праці К. Гантерта (Klaus Gantert), Г. Неер (Günther Neher) та Ф. Шаде (Frauke Schade) простежено етапи цифрової трансформації в руслі актуальних напрямів здійснення бібліотеками інформаційного супроводу освіти впродовж життя [7].

Досить цікавим проектом, результатом якого стало об'єднання у 1996 р. Саксонської державної бібліотеки (Sächsische Landesbibliothek) з бібліотекою Дрезденського технічного університету, відомої в німецькомовному сегменті Інтернету як SLUB (Sächsische Landesbibliothek – Staats- und Universitätsbibliothek Dresden) – Саксонська державна бібліотека і Дрезденська університетська бібліотека. У журналі «Практика і дослідження в бібліотеці» (Bibliothek Forschung und Praxis) було опубліковано статтю авторів цього проекту: Д. Тіпмара (Jonas Tiermar), Й. Міттельбаха (Jens Mittelbach), М. Кайсер (Melanie Kaiser), Д. Добеляйт (Daniela Dobeleit), Пауля Швансе (Paul Svhwanse), Ю. Френер (Uta Fröne) і Майка Дженне (Maik Jähne) щодо етапів його реалізації. Насамперед це стосувалося вироблення концепції й етапів впровадження, що стосувалися організаційного, технологічного супроводу, зменшення кількості книжних стелажів, розташуванні відповідної техніки для проведення оцифрування видань традиційного каталогу, створення «Смарт-академії» для розповсюдження набутого досвіду [8].

Вважаємо доцільним розглянути основні положення статті Ірмгард Зіберт (Irmgard Siebert), директорки університетської та державної бібліотеки Дюссельдорфа, в якій викладено стратегічні цілі розвитку бібліотеки на 2016–2021 рр., сформульовані у вигляді імперативів: накопичувати – зберігати – досліджувати – розробляти – застосовувати – виховувати – мотивувати – формувати. Основними пріоритетами бібліотеки визначено проведення наукових досліджень, розвиток ІТ-технологій, насамперед перехід на хмарні сховища бібліотечних баз даних, вивчення проблеми переходу системи каталогізації із застосуванням хмарних технологій [9].

Простежимо основні ідеї щодо розвитку «шостого семантичного Web, як позиціонували назву своєї статті Б. Алтхаус (Bernd Althaus), Я. Хентчке (Jana Hentschke), Р. Хойвельман (Rainhold Heuvelmann), А. Льоден (Aenne Löhden), що більш доречно розглядати як оглядове видання, де виокремлено основні проблеми, що обговорювалися на конференції. Зокрема, інтеграцію баз даних, проблему взаємодії розподілених систем, каталогізацію в Інтернеті засобами створення розподіленого бібліографічного запису, доступності метаданих для пошукових систем [10].

В руслі виконання завдань нашої розвідки досить перспективними є результати дослідження С. Штаммайер, в якій розглянуто теоретичні аспекти введення в науковий обіг поняття «електронні інформаційні ресурси» для їхнього подальшого застосування в навчальному процесі; охарактеризовано питання отримання ліцензії, пошукових можливостей створеної Асоціації із 13-ти університетів землі Баден-Вюртемберг у 2017 р.; створення першого центрального сховища освітніх електронних ресурсів вищих закладів освіти (ZOERR) [11].

Виклад основного змісту публікації. Доречним вважаємо у вигляді коротких оглядових відомостей навести дані про сайти найбільших бібліотек (бібліотечних мереж) університетів ФРН, концентруючи увагу на тематичній диференціації електронних ресурсів освітньої тематики, що розміщені на наукових порталах (сайтах) бібліотек.

Universitätsbibliothek Rostock – Бібліотека Ростоцького Університету є науковою установою в структурі зазначеного закладу вищої освіти.

Адреса в мережі Інтернет: <https://www.ub.uni-rostock.de/>.

Доступ до освітніх ресурсів: https://dbis.ur.de/dbliste.php?bib_id=ubfm&colors.

Місце знаходження – Росток (Мекленбург-Передня Померанія).

Сайт бібліотеки має багаторівневі стандартизовані розділи: «Розташування і пошук», «Пошук літератури», «Послуги для науковців», в яких вміщено перелік рубрик, що орієнтують науковця про можливості публікації в рамках програми «Open Access Publishing». Зазначимо, що фінансування публікацій проводиться Німецьким дослідницьким фондом (DFG). В системі вбудованого інструментарію повністю представлено потенційні проблемні вузлові пункти щодо написання, розташування і внесення публікацій в репозитарій установи. На головній сторінці бібліотеки згруповано розділи «Каталог», «Бази даних», «Веб сайт», кожний з яких має глибоку структуровану пошукову систему, пов'язану з регіональною бібліотечною системою, бібліографічними матеріалами, базами даних «Інформаційна система бази даних (DBIS)¹, де налаштовано перелік галузей знань, що доступні за різними типами доступу в мережі університету, за межами установи, у віддаленому доступі.

Universitätsbibliothek J. C. Senckenberg (UB) – бібліотека університету ім. Й. Г. Зенкенберга Гете-Університету у Франкфурті-на-Майні.

Адреса в мережі Інтернет: www.ub.uni-frankfurt.de.

Доступ до ресурсів освітньої тематики: https://dbis.ur.de/dbliste.php?bib_id=ubfm&colors=511&ocolors=40&lett=f&gebiete=23.

Бібліотека є науковою установою при Гете-Університеті у Франкфурті-на-Майні. Окрім того, вона є центром мережі бібліотек, що територіально віддалені від головного центру. Так, бібліотеки природничих наук знаходяться в Рідберзі; бібліотеки спортивних наук – в Гінхеймі; бібліотеки мистецтв, гуманітарних наук, ісламознавчих студій, математичних наук, інформаційних технологій в кампусах Вестенда та Бокенхайма.

Структура сайту бібліотеки має стандартизований вигляд: «Бібліотека -онлайн», «Місцезнаходження», «Колекції», «Сервіси» «Согона», «Про нас», «Бібліотеки від А –

¹ DBIS є спільним проектом, розробленим і впровадженим в бібліотеці м. Регенсбург за фінансової підтримки Німецького дослідницького співтовариства (DFG). Використовується в якості користувацького сервісу в 342 бібліотеках.

Я», з окремим блоком пошукових сторінок «Франкфуртський пошуковий портал», «Електронні книги», «Електронні журнали», «Бази даних» на основі Infosystem DBIS підтримуються (Datenbank-Infosystem), з фіксованим набором можливостей перегляду: в читальному залі або із доступом за номером зареєстрованого користувача; з вільним доступом; з національною ліцензією німецькомовного сегмента.

Нижньосаксонська державна і університетська бібліотека Джорджа-Августа в Геттінгені (SUB Göttingen).

Адреса в мережі Інтернет: <http://www.sub.uni-goettingen.de/>.

Доступ до сторінки ресурсів освітньої тематики: https://rzblx10.uni-regensburg.de/dbinfo/dbliste.php?bib_id=subgo&colors=15&ocolors=40&lett=f&gebiete=23.

Історичний експурс визначає загальні напрями становлення бібліотеки як університетського, так і спеціалізованого напрямів, які із заснуванням у XVIII ст. університету й приватної бібліотеки маршала Генріха фон Бюлова. З цією бібліотекою пов'язані імена відомого археолога Християна Готліба Гейне, державного міністра Герлаха-Адольфа фон Мюнхгаузена, засновника університету. Після Другої Світової війни бібліотеці надано було статус «Нижньосаксонська державна і університетська бібліотека Джорджа-Августа».

Розгалужена структура інформаційно насичена та композиційно об'єднує цифрові ресурси: «Принципи цифрової політики бібліотеки», «Цифрове виробництво», «Метадані публікацій, об'єктів дослідницьких баз даних», «ІТ-архітектура». Електронні ресурси підтримують корпоративну комунікацію через каталог Геттінгенського університету (GUK), бібліотеку електронних журналів (EZB – Elektronische Zeitschriftenbibliothek), на основі Infosystem DBIS. В структурі галузей знань є розділ «Pädagogik», де розташовано тематичні добірки, надано доступ до європейських електронних ресурсів і до Німецького освітнього порталу (DIPF – Deutsches Institut für Internationale Pädagogische Forschung) Leibniz-Institut für Bildungsforschung und Bildungsinformation. Доступ до електронних ресурсів має диференційований за категоріями користувачів формат доступу: для незареєстрованих користувачів в будівлі університету; для зареєстрованих користувачів в дистанційному форматі і для користувачів німецькомовного сегмента Інтернету.

Бібліотека Вестфальського Університету Вільгельма в Мюнстері і державна бібліотека Федеральної землі Північний Рейн-Вестфалія (ULB Münster – Universitäts- und Landesbibliothek).

Адреса в мережі Інтернет: <https://www.ulb.uni-muenster.de/bibliothek/index.html>.

Портал «Pädagogik»: <https://www.ulb.uni-muenster.de/bibliothek/index.html>.

Бібліотека надає доступ до е-каталогу, до електронної бібліотеки журналів (EZB), до оцифрованих колекцій, бібліотечних послуг (в традиційному та дистанційному; застосовує Банк даних Infosystem (DBIS), що генерує спеціалізовані бази даних, серед яких є портал Pädagogik, в якому об'єднано різноманітні інформаційні джерела з Інтернету, насамперед це – бази даних довідкових видань, бази даних EBSCOhost, БД періодичних педагогічних видань відомого німецького видавництва Beltz. У блоці е-науки вміщено відомості про етапи проведення досліджень на етапах його планування, проведення, підведення підсумків і публікації результатів.

Саксонська державна і університетська бібліотека в Дрездені (SLUB Dresden – Die Sächsische Landesbibliothek – Staats- und Universitätsbibliothek Dresden).

Адреса в мережі Інтернет: <https://www.slub-dresden.de/startseite/>.

(Вибір тематики – Thema auswählen): <https://www.slub-dresden.de/service/wissensbar/>.

Історичні витоки SLUBа відсилають нас до 1996 р., коли на основі злиття бібліотеки технічного університету та Саксонської державної бібліотеки, фонди якої сформовано на основі колекції книг XVI ст., зберігання і оцифрування яких фінансується

за державні кошти. На окрему увагу заслуговують зведені дані про е-архів фотографій, е-досліджень, е-навчання; розділи «Відкрита наука», «Дослідження», «Колекції», «Послуги», кожний з яких має глибоко структуровані підрозділи і рубрики. Так, у розділі «Відкрита наука» вміщено підрозділ «Відкриті освітні ресурси» (ВОР), да на головній сторінці наведено їхнє визначення, згруповано за способами доступу до них: вільний доступ, доступ з певними обмеженнями і ліцензований доступ. У підрозділі «Erziehungswissenschaften» («Науки про освіту»)¹ наведено графік проведення онлайн консультацій із зазначеної дисципліни, вміщено інформацію про тьюторів і біографічні відомості про них. Зазначена бібліотека має відділення і читальні зали з правничих, медичних наук і лісівництва, пропонуючи перелік мережевих ресурсів із названих вище дисциплін.

Бібліотека Університету Гумбольдта (Die Universitätsbibliothek der Humboldt-Universität zu Berlin)

Адреса в мережі Інтернет: www.ub.hu-berlin.

Портал «Pädagogik»: https://dbis.uni-regensburg.de/dbliste.php?bib_id=ubhub&colors=7&ocolors=40&lett=f&gebiete=23.

Наукова бібліотека з фондом більше 6,5 мільйонів томів є найбільшою університетською бібліотекою Німеччини, в структурі якої функціонують дев'ять бібліотек-відділень, дві з них одночасно є університетськими архівами. Розгалужену структуру бібліотеки Університету Гумбольдта сконцентровано в межах кампуса в Адельсдорфі, кампусах в Мітте і Норді, до яких відносять Центр Ервіна Шредінгера і Центр братів Якоба і Вільгельма Грімм. На порталі бібліотеки є розділи «Пошук і каталоги», виокремлено бібліотеку електронних журналів (EZB), спеціалізовані бази даних; «Місця розташування бібліотек-філій», «Галузі знань», «Графік роботи». Окремим структурним блоком вміщено розділи «Пошук літератури», «Вчимося проводити дослідження», «Бібліотека пропонує», де знаходимо великий перелік бібліотечної і бібліографічної інформації, послуги для оцифрування. Бази даних з різних областей знань підтримуються Daten-Infosystem (DBIS), який фінансується (DFG) і БД «Pädagogik», (усього 142 джерел, баз даних), серед яких фаховий портал, в структурі якого є безкоштовні бази даних і бази даних з різними видами ліцензій для зареєстрованих та дистантних користувачів бібліотеки.

Бібліотека Університету Людвіга-Максиміліана в Мюнхені – (Universitätsbibliothek München LMU).

Адреса в мережі Інтернет: <https://www.ub.uni-muenchen.de/e-medien-der-ub/index.html>.

Посилання на повнотекстові ресурси (статті в періодичних виданнях): https://opac.ub.uni-muenchen.de/TouchPoint/refineSearch.do?sessionId=DEDDDB49C4445697AEBE5868B09EA0172?methodToCall=filterSearch&id=mtype_facet&subval=ElektronischeRessource.

Наукова бібліотека, фонди якої складають понад 5 млн. традиційних та електронних інформаційних ресурсів, що зберігаються в 15-ти відділеннях бібліотеки, що входить в склад Баварської бібліотечної мережі (BVB), витоки бібліотеки сягають XV ст., часу створення Інгольдштадтського університету. Сайт бібліотеки має стандартизований користувацький інтерфейс з двома інформаційними блоками, що відображають вибір наукової літератури в традиційному вигляді та блок з розділами, що визначають такі послуги: «Онлайн-каталог», «Відкритий доступ» з підрозділами «Журнали відкритого доступу з різних галузей знань», «Резервування читацького місця». В репозитарії вміщено колекції каталогів лекцій та документів, що мають важливе значення для досліджень історичної тематики.

¹ Поняття «Erziehungswissenschaft» не можна ототожнювати з поняттям «Pädagogik». У змісті першого поняття підкреслено теоретичні аспекти наукової дисципліни (педагогічної науки).

Університетська і державна бібліотека Землі Саксонія-Анхальт – Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt (ULB).

Адреса в мережі Інтернет: <http://www.sub.uni-hamburg.de>.

Портал «Pädagogik»: <https://www.sub.uni-hamburg.de/recherche/datenbank-informationssystem/detail/datenbank/5327.html>.

Фонди нараховують більше 5-ти млн. екз., що знаходяться в 13-ти відділеннях бібліотеки. Серед найбільш відомих колекцій є рукописи та колекції автографів та інкунабул. Створення бібліотеки датовано серединою XVII ст. Одним із пріоритетних напрямів діяльності бібліотеки є відділення DFG для країн Близького Сходу, країн північної Африки і країн ісламського Світу. Розділи порталу «Каталог», «Е-ресурси», «Відкрита наука», «Бібліотеки -відділення». Каталог (OPAC) – Інтернет-каталог загального доступу, фіксує монографічну і популярну літературу центральної бібліотеки та філій, починаючи з 1991 р. K10plus – це мережа бібліотек десяти Федеральних земель ФРН, KVK – для репрезентації результатів різноманітних німецьких та зарубіжних досліджень, каталогізованих в віртуальному каталозі (Karlsruhe Viertueller katalog). Каталоги VD-16, VD-17, VD-18 репрезентують довідники про літературу XVI, XVII, XVIII ст. В ZDB (Zeitschriftendatenbank) – представлено метадані журналів, газет, продовжуваних видань. Каталог регіональної бібліографії (Der Katalog der Regionalbibliographie) містить посилання на найбільш відому регіональну літературу.

Державна і університетська бібліотека в Гамбурзі є частиною єдиної державної і університетської мережі бібліотек Карла фон Осецького (SUB Hamburg) – (Staats- und Universitätsbibliothek Hamburg).

Адреса в мережі Інтернет: <http://www.sub.uni-hamburg.de>.

Посилання на портал факультету Fakultät für Erziehungswissenschaft (факультет теорії виховання): <https://www.sub.uni-hamburg.de/bibliotheken/universitaetsbibliothek/details-zur-bibliothek/bib-id/1190367862.html>.

Бібліотека є складною багаторівневою установою, в структурі якої є центральна бібліотечна установа університету та відділення інших вищих навчальних закладів та дослідницьких установ, а також публічна бібліотека, де зберігається практично вся література, опублікована в Гамбурзі, декілька читальних залів, лекційний, виставковий зали. Фонди складають понад п'ять мільйонів друкованих і електронних документів, серед яких виділимо спеціалізовані колекції (рукописи, колекції карт, інкунабули). З 2013 р. бібліотека фінансується DFG в частині формування і проведення досліджень іспанознавчого сегменту світової літератури та інші важливі для народів північної Америки дослідження в контексті збереження та надання літератури етносам, що населяють прибережні відділені зони цього регіону. Інформаційна система (DBIS) з різноманітних галузей знань підтримує портал Pädagogik, що містить різноманітні інформаційні та тематичні матеріали. Дослідники розглядають SUB як центральну бібліотечну і архівну установу, що підтримує і скеровує роботу мережі електронних бібліотек під егідою Гамбурзького Університету.

Бібліотека Університету в Лейпцизі – Universitätsbibliothek Leipzig (UBL).

Адреса в мережі Інтернет: www.ub.uni-leipzig.de.

База даних Pädagogik: <https://www.ub.uni-leipzig.de/en/research/subject-specific-databases/?libconnect%5Bsubject%5D=26>.

Витоки бібліотеки сягають XVI ст., має понад 5-ти млн. томів, спеціальних колекцій (східних рукописів, папірусів, інкунабул, автографів, велика кількість друкованих видань XVII ст.). Сайт бібліотеки має декілька навігаційних сервісів. Перший – комплексний пошук за спеціалізованими базами даних з Datenbank-Infosystem (DBIS), е-каталогом з розподіленим доступом до відділень центральної бібліотеки. Другий – розділи «Електронні ресурси», «Контакти», «Каталог», «Менеджмент»,

«Бронювання читального місця», «Інформація про дослідження», «Електронні газети», «Електронні журнали». Галузеві БД містять перелік наукометричних баз даних, довідникові, методичні та інші матеріали, розміщені у розділі Pädagogik для студентів та викладачів; бібліографічні бази даних зі зразками оформлення джерел; зібрання журналів, збірників різного хронологічного, проблемно-тематичного, іншомовного діапазону; структуризація вбудованих активних посилань має, окрім абеткового принципу, диференційований розподіл за теоретичними, практичними, лінгвістичними, предметно-орієнтованими напрямками.

Університетська і земельна бібліотека в Дармштадті – Universitäts- und Landesbibliothek Darmstadt (ULB).

Адреса в мережі Інтернет: <https://www.ulb.tu-darmstadt.de/service/start/index.de.jsp>.

База даних «Pädagogik»: https://rzblx10.uni-regensburg.de/dbinfo/dbliste.php?bib_id=tuda&colors=127&ocolors=40&lett=f&gebiete=23.

Центральна бібліотечна установа Дармштадтського Університету, орієнтована на проведення наукових досліджень, викладання і навчання в університеті, а також в навчальних і дослідницьких установах регіону. Як наукова інституція вона забезпечує літературою населення Федеральної Землі Південний Гессен, а також розташовані тут органи влади і заклади культури. В складі колекцій відображено наукові і технічні роботи, фахову літературу з гуманітарних і соціальних наук. В структуру наукової бібліотеки входять відділення бібліотеки, що мають відомче підпорядкування, лекційні зали і медіацентр. В історичному контексті розвиток зазначеної бібліотеки мав аналогічний цикл становлення, як і більшість інших університетських бібліотек. Фонди бібліотеки пов'язані із становленням приватної бібліотеки ландграфа Людвіга I Гессен-Дармштадтського й укомплектовані колекціями інкунабул з різних галузей знань з IX до XX ст. На сайті представлено розділи, розроблені відповідно до галузевого та тематичного характеру. В інформаційній системі Datenbank-Infosystem (DBIS) вміщено педагогічну цифрову бібліотеку, контент якої сформований на основі електронних даних педагогічного університету в Кракові; електронних даних із репозитаріїв, контент – складають відомості про розділи, пов'язані із дослідженням окремих сторін навчально-виховного процесу, теорії освіти й навчання; питання формування етичних якостей особи, організації різноманітної діяльності учнів. Посилання на Fachportal Pädagogik (Erziehungswissenschaft Bildungsforschung Fachdidaktik, Fachinformationssystem Bildung, CD Bildung, Fachportalpaedagogik.DE).

Гейдельберзька університетська бібліотека – Universitätsbibliothek Heidelberg (UB).

Адреса в мережі Інтернет: <http://www.ub.uni-heidelberg.de/>.

Банк (сукупність систематизованих посилань) «Pädagogik»: https://dbis.uni-regensburg.de/dbliste.php?bib_id=ubhe&colors=31&ocolors=40&lett=f&gebiete=23.

Головна бібліотека університету в Гейдельберзі, одна із найстаріших університетських бібліотек. Склад фондів сформовано на базі фонду рідкісних видань, інкунабул, автографів, колекцій старовинних мап, малюнків, фотографій. На сайті бібліотеки представлено розділи «Пошук та замовлення літератури», «Електронна бібліотека», «Обслуговування», «Курси, поради, електронне навчання». Кожен з розділів має багаторівневу структуру та контент. В бібліотечну систему Гейдельберзького Університету входять тридцять дев'ять бібліотек. В колекції «Elektronische Zeitschriftenbibliothek» є підрозділ Pädagogik з повнотекстовими базами статей за трьома типами доступу: вільний, для віддалених зареєстрованих користувачів і з доступом на основі Національної ліцензії. Блок «Оволодіння навичками дослідницької діяльності» представлено відповідними підрозділами, в яких викладено повний цикл дослідження:

пошуку; електронних журналів; електронних книжок (E-Books); переліків посилань; окремих бібліотечних е-каталогів. В бібліотеках розроблені і представлені бази даних з питань педагогіки, освіти, що об'єднані в єдині багатоступеневі і політематичні інформаційні добірки, інтегровані із запитам користувачів і згенеровані в одному ресурсі Pädagogik, контент яких сформовано із БД,

- доступних в Інтернеті; БД із мережі Інтернет, зміст яких включено в університетський каталог UB Plus;
- БД, які знаходяться у вільному доступі за фінансової підтримки Німецького науково-дослідницького співтовариства (DFG);
- БД, зміст яких доступний в локальній університетській мережі, в т. ч. і до ліцензійних баз даних;
- до власних ліцензійних баз даних;
- ліцензійних CD-ROM з баз даних в мережі університету (рис. 2).

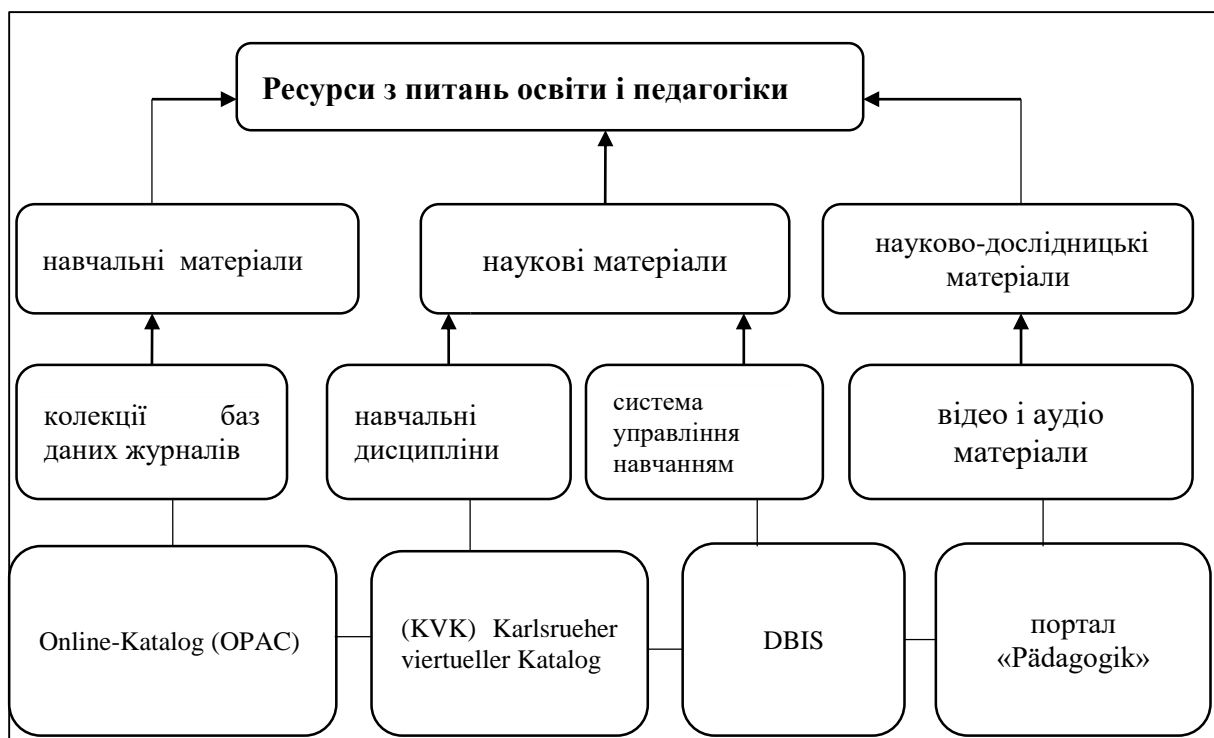

Рис. 2. Структура створення та інформаційно-технологічного забезпечення створених електронних ресурсів в рамках інформаційно-бібліотечного середовища

Як бачимо, в структурі електронних ресурсів визначено три рівні представлення й узагальнення інформації: на рівні основних напрямів діяльності університету, насамперед в навчальному процесі, науковій та науково-дослідницькій діяльності факультетів і кафедр; на другому рівні – різноаспектні матеріали текстових, графічних, аудіо- та відеофайлів; на третьому – виокремлено основні мережеві та лінгвістичні засоби збереження, відтворення та трансляції наукової інформації.

Визначаючи складові змістового наповнення та композиційного оформлення сайтів зазначених бібліотек, акцентуємо увагу на навігаційних та пошукових характеристиках, розроблених та розрахованих на досить різні цільові категорії користувачів. По-перше, це стосується контенту, розміщеного на сайті і призначеного для жителів певної місцевості, тобто зосереджено увагу на регіональних функціях. Зокрема, деякі університетські бібліотеки, як уже зазначено, окрім основного цільового

призначення, виконують інші соціальні функції, що відображено в назвах бібліотек, які ввійшли в нашу вибірку. Так, в німецькомовній аббревіатурі «SUB» виокремлено функції бібліотеки публічної і університетської (Staats- und Universitätsbibliothek); і, по-друге, в аббревіатурі «ULB» зазначено статус як університетської, так і державної (земельної) бібліотеки (Universitäts- und Landesbibliothek).

Висновки. З огляду на поставлені завдання і викладені результати дослідження, можемо навести наступні міркування щодо розроблення, продукування та поширення бібліотеками закладів освіти Німеччини інформаційних ресурсів освітньої тематики власної генерації. В першу чергу значну частину з них складають онлайн-ресурси, насамперед, сайти бібліотек, відділень, що слід визнати є визначальним чинником в структурі інформаційних тематичних добірок за тематичною спрямованістю, спеціалізацією та напрямками досліджень. Окрему досить вагому частину інформаційного наповнення сайтів бібліотек університетів становлять учбові, навчальні, науково-дослідницькі та структуровані за навчальними дисциплінами збірки електронних документів. В більшості переглянутих сайтів бібліотек закладів вищої освіти подано інформацію про останні оновлення рубрик, роки заснування, зміну кількості тематичних збірок; зібрано колекції із суміжних областей освітнього характеру, представлено зібрання відео- аудіо-ресурсів, розподілені посилання, що підтримуються такими системами доступу як Банк даних Infosystem (DBIS), створенням бібліографічних баз даних, що присутні на різних порталах та пов'язані між собою на основі високого рівня інтегрованості веб-ресурсів, бібліотечних каталогів і різних оцифрованих джерел. Але відмітимо той факт, що частка повнотекстових версій результатів наукових досліджень у формі монографічних та періодичних видань у відкритому доступі порівняно невелика, зважаючи на правові аспекти у сфері дотримання авторського права.

Окреме місце посідають ресурси державних (земельних) бібліотек, що мають двоконтурну структуру і обслуговують громадян, муніципальні органи влади та виконують інші важливі соціальні та меморіальні функції засобами колекційних зібрань, що, як правило, мають вагоме унікальне історичне значення та культурну цінність. Зазначені колекції становлять основу традиційного бібліотечного фонду, оцифрування яких уможливило здійснення науково-освітніх, науково-дослідницьких завдань в рамках другого контуру, формуючи сегмент електронних інформаційних ресурсів, систематизованих за галузево-тематичним принципом та надаючи доступ до них в науково-інформаційному просторі університету та визначаючи змістове наповнення дистанційних сервісів, особливо в умовах пандемії.

Таким чином, в структурі бібліотек університетів Німеччини можемо виокремити бібліотечні установи з одноконтурною структурою, що орієнтовані на надання традиційно визначених послуг: формування і зберігання фондів універсального характеру, обслуговування читачів, виконуючи функції центральної і віддаленої (периферійної) бібліотечної установи. В університетах з двоконтурною структурою бібліотечної установи поряд з центральною бібліотекою університету існують самостійні бібліотеки окремих інститутів, факультетів, що мають певну фінансову автономію, концентрують увагу на формуванні фонду та інформаційних ресурсів вузькотематичного спрямування та орієнтовані на обслуговування громадян та регіональних органів влади.

Ще однією особливістю сфери зазначених електронних-ресурсів освітньої тематики є потужна підтримка державними та земельними бібліотеками університетів міждисциплінарних порталів і окремих спеціалізованих ресурсів, створених в колаборації з DIPF, і, як наслідок цього, добре розроблених та структурованих, зокрема, дослідницької мережі LERN, до розробки якої долучаються усі партнери-учасники

Leibniz-Інституту досліджень з освіти та інформації з питань освіти (Leibniz-Institut für Bildungsforschung und Bildungsinformation), в структурі якого представлено електронні мережеві сервіси освітнього, педагогічного спрямування, що становить фундаментальний пласт науково-інформаційних матеріалів для проведення подальших наукових розвідок.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Костик М. В. Он-лайн послуги та ресурси американських та німецьких наукових бібліотек. Використання інструментів веб-технологій як основа розширення бібліотечних он-лайн послуг у формуванні сучасного іміджу бібліотеки : матеріали наук.-практ. інтернет-конф. (Ужгород, 18–25 черв. 2019.). ДВНЗ «Ужгор. нац. ун-т.», Наук. б-ка. Ужгород, 2019. URL : <http://www.lib.uzhnu.edu.ua/public/uploads/files/ОН-ЛАЙН%20ПОСЛУГИ%20ТА%20РЕСУРСИ%20АМЕРИКАНСЬКИХ%20.pdf> (Дата звернення: 11.12.2020).
2. Дем'янюк Л. Сучасні напрями розвитку інформаційно-комунікаційної діяльності наукових бібліотек (За матеріалами зарубіжних фахових видань). Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського. 2016. Вип. 44. С. 20–33.
3. Малолетова Н. Німецька національна бібліотека у Лейпцигу: основні напрями діяльності. Бібл. вісн. 2010. № 6. С. 34–39.
4. Вербіцька О. Державна і університетська бібліотека Нижньої Саксонії: історія і внесок в інформаційне забезпечення навчального та наукового процесів. Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського. 2011. Вип. 31. С. 14–26.
5. Зефельдт Ю., Сире Л. «Двери в прошлое и будущее – библиотеки в Германии [Изд. по заказу Библ. и информ. сообщества Германии (BID), предисл. Барбара Лизон. 3-е исправл. изд. Хильдесхайм, Цюрих, Нью-Йорк, 2007. 98 с.
6. Геллер Л. Бібліотека у світі відкритого доступу до інформації. Бібл. вісн. 2009. № 5. С. 9–10.
7. Klaus Gantert, Günther Neher und Frauke Schade. Die digitale Transformation meistern. Aktuelle Entwicklungen in der Bibliotheks- und informationswissenschaftlichen Aus- und Weiterbildung. Bibliothek Forschung und Praxis. 2018. Band 42. Heft 3. S. 441–452. DOI: <https://doi.org/10.1515/bfp-2018-0053>. Zuletzt geprüft am: 22.12.2020.
8. Jonas Tjepmar, Jens Mittelbach, Melanie Kaiser, Daniela Dobeleit, Paul Schwanse, Uta Fröhner und Maik Jähne. Wissen kommt von Machen. Bibliothek Forschung und Praxis. 2018. Vol. 42 (1). S. 69–82. DOI: <https://doi.org/10.1515/bfp-2018-0009>. Zuletzt geprüft am: 22.12.2020.
9. Irmgard Siebert. Die Strategie der Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf 2016 bis 2021. 2016. Bibliotheksdienst. Volume 50: Issue 8. S. 698–711. Zuletzt geprüft am: 25.12.2020. DOI: <https://doi.org/10.1515/bd-2016-0089>.
10. Althaus, Bernd, Hentschke, Jana, Heuvelmann, Reinhold, Löhden, Aenne. SWIB14 – Die sechste «Semantic Web in Libraries Conference»: Bibliotheken, Daten, Anwendungen und Linked Data [SWIB14 – The sixth «Semantic Web in Libraries Conference»: Libraries, data, applications and linked data]. Zeitschrift für Bibliothekswesen und Bibliographie. 2015. Jahrgang 62. Heft 2. S. 115–120. DOI: <http://dx.doi.org/10.3196/186429501562287>. Zuletzt geprüft am: 15.11.2020.
11. Sabine Stummeyer. Open Educational Resources im Hochschulbereich. Neue Aufgaben für Bibliotheken. Digitale Medien. In der Hochschullehre. Eine Publikationsreihe des ELAN e.V. Band 7. Münster ; New York : Waxmann 2019. S. 157–165. Online verfügbar unter: https://open-educational-resources.de/fp_materialien/open-educational-ressources-im-hochschulbereich-neue-aufgaben-fr-bibliotheken/. Zuletzt geprüft am: 23.12.2020.

INFORMATION AND LIBRARY RESOURCES ON ISSUES OF PEDAGOGY AND EDUCATION (ON THE MATERIALS OF LIBRARY SITES OF UNIVERSITIES OF GERMANY)

Nataliya Kropocheva

Researcher of the Department of scientific and educational Information resources
V. Sukhomlynskyi State Scientific Pedagogical Library of Ukraine, Kyiv, Ukraine
veritas59@i.ua
ORCID: 0000-0002-7025-8272

Abstract. The Results of the information review of the materials of the Websites of the Libraries of German Universities are presented. A sample of eleven libraries was formed, the selection criteria for which were the following indicators: The Universality of the acquisition of the fund; the presence in the structure of information resources of collections of rare, handwritten and old printed publications; participation in the network of library institutions located on campuses (libraries), library funds are completed with documents of a narrow-specialized direction. The practical problems of creating Information and library resources on education and pedagogy are highlighted; the defining components of the content and composition of the sites of these libraries are described. The Directions of formation of resources of the researched segment of libraries of universities with single - circuit and double – circuit structure are revealed and generalized. In universities of the first type, libraries perform the functions of the central and peripheral library structure, as a rule, information and library resources on pedagogy and education are exported from OPAC (Online public access Catalog) and KVK (Karlsruher Virtuelle Katalog). In universities with a two-circuit structure of libraries, the site presents resources for educational and pedagogical purposes, in library departments, resources of specialized direction are reflected. The qualitative characteristics of the portals of educational and pedagogical issues, placed on the basis of the DBIS information System, are given. features of the formed information resources on the basis of various information sources, according to needs of users, minimizing information overload by optional («superfluous») information flows are revealed. The directions of content formation, prospects of development of the portal «Pädagogik» are covered.

Keywords: university library; Germany; library network; funds; information and library resources on education and pedagogy.

REFERENCES (TRANSLATED AND TRANSLITERATED)

1. Kostyk, M. V. (2019). On-line services and resources of American and German scientific libraries. The use of web technology tools as a basis for expanding library online services in the formation of the modern image of the library]: materials of the scientific-practical Internet conference (Uzhgorod, June 18-25, 2019). Uzhhorod. <http://www.lib.uzhnu.edu.ua/public/uploads/files/ОН-ЛАЙН%20ПОСЛУГИ%20ТА%20РЕСУРСИ%20АМЕРИКАНСЬКИХ%20.pdf> (in Ukrainian).
2. Demyanyuk, L. (2016). Modern directions of development of information and communication activity of scientific libraries (According to materials of foreign professional editions). *Nauk. pr. Nats. b-ky Ukrayiny im. V. I. Vernadskoho*. 44, 20–33 (in Ukrainian).
3. Malolyetova, N. (2010). German National Library in Leipzig: main activities. *Bibliotechnyi visnyk*. 2010, 6, 34–39 (in Ukrainian).
4. Verbicjka, O. (2011). Lower Saxony State and University Library: history and contribution to the information support of educational and scientific processes. *Nauk. pr. Nats. b-ky Ukrayiny im. V. I. Vernadskoho*. 31, 14–26. (in Ukrainian).
5. Zefeljdt, Yu. & Sire, L. (2007). «Doors to the past and the future – Libraries in Germany» (Published by order of the Library and Information Society of Germany, foreword by Barbary Lison. Third revised edition. Hildesheim, Zurich, New York. 98 p. (in Russian).

6. Heller, L. (2009). Library in the world of open access to information. *Bibliotechnyi visnyk*. 5, 9–10 (in Ukrainian).
7. Klaus Gantert, Günther Neher & Frauke Schade. (2018). Mastering the digital transformation. Current developments in library and information science education and training. *Bibliothek Forschung und Praxis*. 42, 3. P. 441–452. (in Deutsch).
8. Jonas Tiepmar, Jens Mittelbach, Melanie Kaiser, Daniela Dobeleit, Paul Schwanse, Uta Fröhner & Maik Jähne (2018). Knowledge comes from Doing. *Bibliothek. Forschung und Praxis*. 42(1). P. 69–82. (in Deutsch).
9. Irmgard Siebert. (2016). The Strategy of the University and State Library Düsseldorf 2016 to 2021. *Bibliotheksdienst*. 50, 8. P. 698–711. (in Deutsch).
10. Althaus, Bernd, Hentschke, Jana, Heuvelmann, Reinhold & Löhden, Aenne. (2015). SWIB14 – Die sechste «Semantic Web in Libraries Conference»: Bibliotheken, Daten, Anwendungen und Linked Data. *Zeitschrift für Bibliothekswesen und Bibliographie*. 62, 2. P. 115–120. (in Deutsch).
11. Sabine Stummeyer (2019). Open educational resources in higher education. New tasks for Libraries. Digital media. In university Teaching. A series of publications by ELAN]. Münster ; New York : Waxmann. 157–165.
https://open-educational-resources.de/fp_materialien/open-educational-ressources-im-hochschulbereich-neue-aufgaben-fr-bibliotheken/. (in Deutsch).